

la diftongació vulgar de la *o*-àtona inicial com en *aulor* per *olor*, *aurella* per *orella* etc.).⁸ És a més la que s'ha establert com a forma literària:⁹ se'n troben exemples en Verdaguer (*Atl.* iv), en l'empordanès Josep Pla i altres escriptors (veg. SGuarner, *l. c.*, p. 387, s. v.); Genís i Aguilar empra la variant *oroneta* (*Julita*, p. 114). Apareix també en la cançó popular: «un dia jo'm passejava per Sant Feliu / n'encontro una *oroneta* que hi feya niu» (MilàF, *Romillo*, 1882, 529.2 i 4; versions ABD totes forma idèntica, però C, recollida a Gironès i que sembla ser del S. xvi, porta *areneta*, forma coneguda en algunes parts, infra). *Oroneta* és la forma usada a Barcelona; *AlcM* localitza *auroneta* a Garrotxa, Lluçanès, Solsona, Igualada, Vallès; igual forma a les Borges (Arqués, *BDLC* vi, 53). JCoromines va registrar *Gorg de l'oreneta* a Espolla (Emp., pronunciat *oroneta* per un dels subjectes), 1958. Es diu *auraneta* a Tort. segons *AlcM* (la segona *a* de la qual s'explica per una assimilació a la vocal inicial) i una pronúncia *oroneta* (ja anotada a Espolla) es dona a Girona, Olot i Rocabrúna segons el mateix diccionari (s. v. *araneta*): notem que un exemple antic d'aquesta forma ja apareix en 1617, Agustí, *Secrets d'Agri.*: «-- una pedra que's troba als nius de las *aranetas*» (fº 9v). D'allí *nereta*: usual a Foixà (Moll, *AORBB* v, 1932, 236) i a Llofriu segons *AlcM* (s. v.), que s'explica per *l'areneta* > *la nereta*. A Tamarit de Ll. es diu *groneta* (*BDLC* xii, 1921, 30), forma que reapareix en les variants com *ogroneta* (localitzada a Masnou, Mar.), *gruneta* a Aiguaviva (Matar.) i a Oliana (Alt Urg.), i *angruneta* a Ulldecona (*AlcM*, s. v.), evidentment amb el prefix *en* (= *an*); cf. *engolondrina* en l'arag. de Llitera (Coll A.). La *g* d'aquestes formes deu haver resultat d'una pronúncia *la* (*ayroneta* o *la* (*ayruneta*) amb assimilació vocàlica), amb la *u* canviada en el so afí velar *g*, procés que es veuria afavorit per una influència d'*agró* i *grua*, ocells camallargs. Una variant amb *i*, *orineta*, té bastant extensió: JCoromines va registrar-la en el topònim, *les Aurinetes*, a Cubells (Nog.), 1964; *AlcM* la localitza en llocs occidentals com Lleida, Balaguer, Urgell, Cervera, Ponts (Nog.), Vimbodí (Conca de Barb.), Falset (Prior.) i Peralta de la Sal (Llit.); amb el mateix vocalisme existeix també *orinella*, usual a Alguer i en algun altre lloc (infra). La *i* d'*orineta* potser es pot explicar com a efecte d'una dissimilació vocàlica.¹⁰ La forma *engrineda* de Fraga (*BDC* iv, 40), per la seva banda, suposa un encreuament entre *engruneta* i *aurineta*. Al Pallars hom diu *orandeta*: JCoromines té anotat *orandeta* a Cardós, i *aurandeta* als pobles de Tavascan, Esterri i Estaon (1933) i a Montenartó (1963); té registrat el topònim *Lo Forat des orandetes* a Berròs (1963). A Oveix li van dir que «les *orandetes roqueres* es refugiaven a la Boca de Peranals» (1963). El mot apareix en Pol, *Vall d'Aneu*, p. 24, i *AlcM* dona *aurendete* a Organyà (Alt Urg.) i *orandella* a Llessui (Pallars). Com que la conservació de -ND- no és normal en el parlar del Pallars (on hom diu *rodona* ROTUNDA, *fona* FUNDA, i ha fet la mateixa reducció en un mot local com *panada* 'llobada' < PANDUM + -ATAM) potser es pot consi-

derar aquesta variant una extensió de les formes occitanes¹¹ tipus *aronda* (cf. bearn. *arounda*, Palay), o bé persistència del pre-català pallarès, paral·lisme colpidor amb la persistència mossàrab al País Valencià.

La variant *oroneta* s'usa segons *AlcM* a Gandesa (Terra Alta),¹² i en el nord del País Val.: a Morella, Maestrat, Castelló Pna., Benassal i Lluçena; JCoromines va registrar a Bel (Ports de Mor.) *Cocó de l'oroneta* (afluència de Boveral), i (*la*) *Bassa les oronetes* a Useres i Vilafamés (Maestr.);¹³ l'empra un cop el castellanenc J. Porcar (*BSCC* xiv, 247). La *a*-de la variant *aroneta* de Vinaròs (*AlcM*) i de Peníscola,¹⁴ és deu a la reducció de la vocal inicial que hem notat en altres parts (supra) en les construccions amb articles (*la* o *una*): *una* (*o*)*roneta*, analitzada com *una aroneta*. A la ciutat de València predomina *oroneta* al costat d'*oronella* (Giner-Valor, 1955), i ben documentada en els clàssics valencians del S. xv és la que usen amb preferència els escriptors valencians moderns.¹⁵ Es dona a més a Migjorn-Gran (Men.): *uruneta*, i no és estrany a Mall.: *oroneta* (*AlcM*); però veg. infra.

Oronella, usat a la ciutat de València al costat d'*oroneta* (supra i n. 13), és propi de la Rib. de Xúquer: fou anotat per Giner a Carlet el 1935 i per JCoromines el 1962; *AlcM* el localitza a més a Cullera, Gandia, Patró, Sanet i Pego (en aquest juntament amb la variant *oronella*); també a Alcoi (pronunciada amb -e).¹⁶ A la zona sud de València la forma més general és *orandella*: a la regió d'Albaida-Ontinyent (Giner-Valor, 1955); Giner el té anotat també a Alacant i Alcoi (1935), i JCoromines *aurendetes* a Callosa i *orondeles* a Cocentaina i cap a la Vall de Gallinera (1963); MGadea, que era de la comarca d'Alcoi, l'empra en la seva obra folklòrica en comentar el refrany «A Sent Masia, *la oroneta* ve i el tort se'n va»: «És una llei constant la emigració dels pardalets -- per Sen Masia, venint donchs les *orandelles* u *oronetes*, pardalets de primavera» (*Terra del Xè* ii, 73); n'apareix una variant amb *i*, *orandilla*, localitzada per *AlcM* a Benimarfull (Alcoi), i MGadea l'esmenta en una llista dels ocells de Val. que posa en el seu *Pitos i Flautes* (València 1914): «*Orandilles*, *oronelles* u *oronetes*» (p. 304). Aquestes dues formes amb el grup -ND- conservat, en una zona bastant extensa, han de considerar-se una deixalla mossàrab com ho creu SGuarner (*l. c.*, p. 395), i probablement amb relació amb *orandeta* deixalla pre-catalana del Pallars i *oréndola* deixalla del llenguatge ross-capcinés de transició del Rosselló. Notem a més que *oronella* no és del tot estrany al Principat: JCoromines va registrar *ora-* a Gósol (Berg.) en el nom d'una cova, *La Bauma de l'ayroneta*, i segons *AlcM* en la forma *urinetes* s'usa a Blanes. Aquesta variant amb *i* viu a més a Alguer (*AlcM*); SGuarner (*l. c.*, p. 389) cita d'E. Toda, *La poesia catalana a Sardenya* (Barcelona 1893): «Per veure si ets bella, / ullets d'*orinella*» (p. 107); per a la *i* d'aquesta forma, veg. el que diem supra.

Oronella és usual, a més, a les Illes Balears: *D*Ag. el dona com a propi de Mallorca, igualment Moll (*AORBB* ii, 1929, 59; *Vocab. Mall.-Cast.*, s. v.),¹⁷ i